

Sto let
příběhů, lidských osudů,
architektury i sportu
a kultury na Vysočině

VYSOČINA

si připomíná sto let založení Československé republiky

První světová válka zasáhla v Evropě do období, kdy si lidé užívali desetiletí míru, rozvoje vědy, techniky, umění a blahobytu. Nejkrásnější domy vznikaly na přelomu 19. a 20. století a do dneška obdivujeme secesní hotely, architektonicky skvostné vily nebo půvabné Muchovy plakáty.

Světová válka byla nejkrvavějším válečným konfliktem do té doby, jeho následkům se nevyhnula ani města na území dnešní Vysočiny. Lidé strádali, zasáhla je bída a měli hlad. Odhady se různí, některé zdroje uvádí, že za celou dnešní Českou republiku byl povolán necelý milion Čechů do zbraně, bezmála 150 tisíc českých vojáků mělo padnout v rakousko-uherské armádě a dalších zhruba 5 500 zemřelo v řadách legionářů.

Většina lidí v českých zemích slavila konec války nejenom jako konec vraždění a útrap, ale také jako vznik nové stát-

nosti. Na mapě Evropy vzniká po třech letech nový stát, který v uplynulém století prokázal svoji životaschopnost.

Jeho počátky, včetně území dnešní Vysočiny, však byly spojené s těžkostmi. Například v národnostně rozdělené Jihlavě se vznik ČSR setkal s rozporuplnými reakcemi, Češi byli nadšení, naopak většina Němců se chtěla připojit k německému Rakousku, naopak Německý Brod byl ryze české město a lidé z dalších měst, jako například z Pelhřimova nebo Žďáru nad Sázavou se potýkali s hladem a bídou. Ale samozřejmě i v těchto městech se slavilo. V Třebíči uspořádali obrovský slavnostní průvod na oslavu svobody.

Když budeme pozorně procházet městy a vesnicemi Vysočiny, najdeme desítky až stovky odkazů a míst, které stoleté události, příběhy nebo činy pamatují a často nám je i připomínají.

Vznik Československa: Historické souvislosti. Český rozhlas: Radio Praha [online]. Praha: Český rozhlas, 2017 [cit. 2017-10-30].
Dostupné z: www.radio.cz/cz/static/vznik-ceskoslovenska-28-rijen-1918

1

Prezident
T. G. Masaryk
na návštěvě
v Telči (1928).

PROJDĚTE SE

s námi Vysočinou a dotkněte se
stoleté historie

Držíte v ruce brožuru, která se prostřednictvím lidských osudů, zajímavých příběhů, sportovních událostí i vzpomínek a vybraných míst snaží připomenout, že dnešní území Vysočiny se do stoleté historie rozhodně zapsalo. Udělejte si chvilku a odhalte neuvěřitelné příběhy i události, které utvářely minulost, přetváří současnost a představují budoucnost Vysočiny.

UDÁLOSTI A (NE)OBYČEJNÉ PŘÍBĚHY

Zranění vojáci našli potřebnou péči také v lazaretech Třebíče

Třebíč válečnému úsilí Rakouska-Uherska kromě odvedených vojáků přispěla také soustavou lazaretů. První vznikl v nemocnici, která byla na tu dobu nová a moderní. Další pak v gymnáziu, v Národním

domě a také v sokolovně, kde našly příštější stovky vojáků. Zatímco do lazaretů přicházeli vojáci z bojových polí, trebičská továrna Karla Budischowského posílala na frontové linie boty.

Prvních přes 1300 raněných vojáků přivezly do Jihlavy už v září 1914 dva sanitní vlaky a další následovaly. Ranění našli útočiště v zánovním vojenském špitále a v dalších nově přistavěných jednoduchých barácích.

2

Útočiště našli zranění vojáci také v Národním domě v Třebíči.

3

4

Třebíč válčící monarchii přispěla několika lazarety. Třebíčský deník.cz [online]. Třebíč: Deník, 2015 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: trebicky.denik.cz/zpravy_region/trebic-valcici-monarchii-prispela-nekolika-lazarety-20151015.html

Hlad ke konci světové války dohnal Pelhřimovské k rabování

První světová válka postihla nejen vojáky na frontách a jejich rodiny, ale nepříjemně poznamenala i každodenní život v obcích a ve městech. Tzv. hladové bouře v Pelhřimově popisuje děkan František Bernard ve své knize Pelhřimov za války takto: „Lid,

když si nemohl koupit, začal brát a drancovat (...) Když státní orgány, které se po celý čas demonstrací uhýbaly a krčily, pojednou dostaly odvahu a připomněly zástupům, že je tu ještě větší moc, nežli ony,“ popisuje ve své knize pelhřimovský děkan.

5

6

Hladové fronty zažila v období I. světové války i Jihlava.

VANĚK, František Bernard. Pelhřimov za války. Pelhřimov: Pelhřimov, 1938

Náročný konec světové války nejen v Třebíči

Ke konci války narůstaly také problémy se zásobováním civilního obyvatelstva. Ceny potravin rostly a už ani lidé z vesnic neměli výpěstky k prodeji. Nakonec se situace vyhroutil natolik, že obyvatelé měst doslova kradli potraviny přímo z polí. Kde byly třeba zasazené brambory, tam bylo pravděpodobné, že se je lidé pokusí ukrást, aby měli vůbec něco k jídlu. Také proto byl závěr války ve znamení soustavných demonstrací. Největší byla v Třebíči v červenci 1918, kdy se tři tisíce lidí dožadovaly přijatelných pracovních podmínek a okamžitého skončení války. Revoluční nálada vyvrcholila v září a v říjnu 1918, kdy došlo k otevřenému střetnutí lidí s četnictvem, které vniklo do Dělnického domu a hledalo dezertéry. Proti se však postavili lidé s noži a na ulici se házelo kameni.

Význam a rozsah demonstrací dokládá dobová fotografie z roku 1918.

7

Třebíč válčící monarchii přispěla několika lazarety. Třebíčský deník.cz [online]. Třebíč: Deník, 2015 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: trebicky.denik.cz/zpravy_region/trebic-valcici-monarchii-prispela-nekolika-lazarety-20151015.html MEJZLÍK, Jaroslav. Dějiny Závodů Gustava Klimenta Třebíč-Borovina. 1972. Třebíč: Závody G. Klimenta, 1972.

Odvoz busty císaře Karla I., která nakonec v tehdejším Německém Brodě skončila v Sázavě

Vyhlášení první republiky způsobilo vášnivou reakci. V Brodě zničili bustu císaře i jeho portréty.

8

V rámci euforie vyhlášení republiky byly po celé zemi strhávány insignie rakousko-uherské monarchie, v Brodě se to projevilo mimo jiné odvozem busty císaře, která stála před barákovou kolonií v místech dnešní psychiatrické nemocnice. Byla studenty gymnázia odvezena na trakači k mostu a svržena do řeky.

V Pelhřimově vyhlášovali samostatnost z okna

V Pelhřimově vyhlášují vznik ČSR z okna radnice.

Pamětní deska od místního rodáka a pozdějšího významného prostějovského sochaře Jana Třisky připomíná vyhlášení republiky v říjnu roku 1918 tehdejší

starostou Františkem Fárou. Zajímavostí je, že je umístěná pod špatným oknem, prostředním, přitom starosta četl provolání z druhého okna vpravo.

9

10

Kroniky města Pelhřimova 1918-1945, s. 963-964, resp. 175-176
K tradičním hodnotám v době netradičních hodnot. In: Pelhřimovské noviny, roč. XI, čís. 18, 16. října 2009

Prezident Masaryk na návštěvě ve Žďáře, v Třebíči i v Telči

11

Bylo 17. června 1928 půl třetí odpoledne, kdy do Žďáru přijel první prezident svobodného Československa. Vítal ho starosta Josef Kružík s představiteli města a okolí a také sbor dětí. Nejmenší z nich, Evičku Neugebauerovou vzal prezident do náručí a zeptal se: „Jak se jmenuje? Pojedeš se mnou?“ Holčička nabídku odmítla, ale okamžik zaznamenal snímek, který se v roce 1938 stal námětem k vydání jedné z nejznámějších poštovních známek. Navíc přítomní sokolové z Havlíčkovy župy měli tu čest, že prezident i jeho dcera Alice poklepali třikrát na základní kámen sokolovny v Tyršově ulici. Jen o čtyři dny dříve v doprovodu armádního generála Jana Srového, trebičského rodáka, navštívil prezident Třebíč. Tehdy T. G. Masaryk při vjezdu na katastr města vítala Selská sokolská jízda, zvony a tovární sirény. Od spolčenstva truhlářů dostal da-

13

Masaryk dostal jezdecké holinky, na Zemana čeká dílo místního umělce. Třebíčský deník.cz[online]. Třebíč: Deník, 2014 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: trebicky.denik.cz/zpravy_region/masaryk-dostal-jezdecke-holinky-na-zemana-ceka-dilo-mistniho-umelce-20140626.html
Okresnímu školnímu výboru. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, 1928.
1928 – T. G. Masaryk ve Žďáře a položení základního kamene sokolovny. Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Žďár nad Sázavou.
Návštěva prezidenta v Telči. Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč.

12

rem kazetu s fotografiemi města a od spolčenstva obuvníků pár jezdeckých bot. Významný pro Telč byl také 13. červen 1928. Její představitelé prezidenta Masaryka vítali před budovou sokolovny. Prezident zhlédl pyramidu z lidských těl sokolů, kteří představovali alegorii Boj za pravdu a Až na nejvyšší metu, pokračoval ulicemi na náměstí, od žáků převzal kytky a promluvil k místním lidem. Zajímavostí je, že v Telči při příležitosti návštěvy prezidenta zakoupili zlaté pero, kterým se do kroniky T. G. Masaryk zapsal. Ve městě ho použili ještě v roce 1946, kdy Telč navštívil prezident Edvard Beneš. Následně pero skončilo v městském muzeu, kde si ho dodnes můžete prohlédnout ve stálé expozici.

14

Pyramida ze sokolů v Telči.

Prezident Masaryk ve Žďáře.

Lidé z Telče a širokého okolí vítají prezidenta Masaryka.

Prezident v Třebíči.

Příběh monolit

Celý zvláštní vlak byl slavnostně ozdoben a opatřen velkými nápisy o převáženém nákladu.

15

Zdroj: *Monolit*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava.

Kámen z Mrákotína na Jihlavsku zdobí už 90 let nádvoří Pražského hradu. Vztyčen byl na paměť padlých a na památku vítězství jako Sloup svobody. Prestižní zakázku na zhotovení monolitu dostali v místním kamenolomu přímo od prezidenta T. G. Masaryka. Na žulové lavici největšího mrákotínského lomu pracovalo od roku 1923 sedmáct kameníků a po několika smolných událostech se jim až na potřeby podařilo monolit o délce 16,7 metrů vylomit a úspěšně dopravit až do Prahy, kam z Telče cestoval osm dní a kde byl 28. října 1928 k desátému výročí vzniku republiky slavnostně odhalen.

Slavná síťovka od Vavřína Krčila

Jméno Vavřín Krčil pravděpodobně málo komu něco říká, jeho tašku síťovku však znají celé generace nejen u nás. Výroba tašky a dalších síťovaných výrobků (sítky na vlasy, závoje na ochranu ušesu po ondulaci, sítky na míče a kuličky, sítky na tenisové míčky, sítky na dámská kola aj.) živila v první polovině minulého století ve Žďáru

a okolí mnoho lidí. V tehdejší městské části Zámek Žďár se začala taška síťovka vyrábět v roce 1925, když vlasové sítky přestaly být obchodně zajímavé. Krčil přidal k síti dvě ucha a světlo světa spatřila levná, lehká a skladná taška, která si získala oblibu mimo jiné ve Francii, Německu, Švýcarsku, Rakousku, Kanadě, ale také v severní Africe.

Dnes Vavřína Krčila připomíná drátěná socha Muže se síťovkou sedící od roku 2016 na jedné ze zidek na náměstí Republiky. Plastika je dílem Jiřího Plieštika.

16

17

18

Sítky do vlasů na odbyt nešly. Přidal ucha a vznikla legendární taška. Idnes.cz Jihlava a Vysočina [online]. Jihlava: MAFRA, 2015 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: [jihlava.idnes.cz/vynalezce-tasky-sitovky-vavrin-krcil-ze-zdaru-nad-sazavou-pat-f/jihlava-zpravy.aspx?c=A150529_2166128_jihlava-zpravy_mv](https://www.idnes.cz/vynalezce-tasky-sitovky-vavrin-krcil-ze-zdaru-nad-sazavou-pat-f/jihlava-zpravy.aspx?c=A150529_2166128_jihlava-zpravy_mv)

Muž se síťovkou se ve Žďáru posadil na zidku. Oprava náměstí skončila? Idnes.cz Jihlava a Vysočina [online]. Jihlava: MAFRA, 2016 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: [jihlava.idnes.cz/ve-zdaru-maji-na-namesti-muze-se-sitovkou-f1f-f/jihlava-zpravy.aspx?c=A160927_2275749_jihlava-zpravy_mv](https://www.idnes.cz/ve-zdaru-maji-na-namesti-muze-se-sitovkou-f1f-f/jihlava-zpravy.aspx?c=A160927_2275749_jihlava-zpravy_mv)

Vavřín Krčil, vynálezce tašky síťovky. Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Žďár nad Sázavou.

Slavná ALPA je doma ve Velkém Meziříčí

Do výroby lihového roztoku éterických olejů, silic, vonných látek bylin a přírodního mentolu se pustil brněnský živnostník Josef Veselý v roce 1913. O třináct let později se výroba dostala na dva miliony lahví ročně, koncem 30. let 20. století si firma dovolit téměř 200 zaměstnanců a po znárodnění se provoz usídlil ve Velkém Meziříčí, kde osvědčený domácí prostředek vhodný na bolest kloubů, hlavy nebo k dezinfekci oděrek vyrábějí dodnes. Věděli jste, že prezident Masaryk dostal k 80. narozeninám ozdobnou kazetu vyloženou antilopí kůží se třemi lahvičkami Alpy francovky?

19

Takhle se balila ALPA ve 20. letech 20. století, ještě než se přestěhovala do Velkého Meziříčí.

Jak šel čas s ALPOU.

20

Když se řekne made in Vysočina. Náš kraj, magazín pro volný čas. Jihlava: Mladá fronta Dnes, 2017, 2017(9/2017), 1.

Karafiát, Fialka a Konvalinka od záhadného Aloise PALEČKA. Snídaně v parfumerii [online]. 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://snidanevparfumerii.wordpress.com/2016/03/28/karafiati-fialka-a-konvalinka-od-zahadneho-aloise-palecka/>

Výrobní areál po přestěhování ve Velkém Meziříčí.

21

JEDINEČNÉ, NEJEN PRVOREPUBLIKOVÉ OSOBNOSTI

17. 10. 1849 Jihlava
–
17. 08. 1928 Jihlava
Johannes Haupt zachytil Jihlavu na stovkách snímků a obnovil tradici haviřských průvodů

Jihlavské muzeum mělo ve své historii štěstí na výjimečné osobnosti. Jednou z nich byl Johannes Haupt. Učil se u fotografa Johanna Staegera, později si zřídil vlastní fotoateliér a když bylo v roce 1895 slavnostně otevřeno městské muzeum, stal se Haupt kustodem historického oddělení a později zůstal jako jediný správce sbírek. Nejceněnější je jeho fotografická

práce. Od 90. let 19. století systematicky dokumentoval město a díky němu existuje přibližně tři tisíce skleněných negativů, které v současnosti patří mezi klenoty muzejních sbírek.

Hauptovi se navíc podařilo obnovit tradici jihlavských haviřských průvodů. Tato akce se konala pravidelně od roku 1890 a s několika přerušeními přečkala dodnes.

Výjimečný muž zemřel v Jihlavě v roce 1928 a dnes už málokdo ví, že stovky starých snímků Jihlavy, mnoho sbírkových předmětů v muzeu a Hospoda u Johana spojuje osobnost jednoho jihlavského patriota.

22

23

Johannes Haupt a jihlavské muzeum. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava.

24

Průkopník lyžování Matyáš Žďárský

Zakladatel alpské lyžařské techniky se narodil v Kožichovicích na Třebíčsku. Po vystudování reálného gymnázia v Jihlavě se v Mnichově věnoval malířství a sochařství a také studiu filozofie, pedagogiky a medicíny. V závěru 19. století si koupil dvorec v Dolních Rakousích a začal se věnovat lyžování. Vymyslel a následně si nechal patentovat odpružené ocelové vázání, které se stalo prototypem moderního lyžařského vázání, a Žďárského technika jízdy záhy pronikla do celé Evropy. Od roku 1993 pořádá trebičský lyžařský oddíl v Kožichovicích koncem září Běh Matyáše Žďárského, který se stal oblíbenou a vyhledávanou sportovní akcí.

Matěj (Mathias) Žďárský: portrét moravského rodáka, učitele, lyžaře, záchranáře a inovátora / Jakub Novotný. -- Vyd. 1. -- Jihlava: Vysoká škola polytechnická, 2014. -- 59 s.: il. (některé barev.), portréty; 18 cm. -- (Iglavia docta; sv. 8), ISBN 978-80-88064-01-5 (brož.)

Osobnosti Třebíčska / Radovan Zejda, Miroslav Hedbávný, Pavel Jindra, Karel Richter. -- 1. vyd. -- Třebíč: Akcent, Drahomír Rybníček, Třebíč, 2000: (Akcent, spol. s.r.o.). -- 227 s.

25. 02. 1856
Kožichovice
u Třebíče
–
20. 06. 1940
Sankt Pölten

Žďárského připomíná v Kožichovicích pamětní deska vytvořená brněnským sochařem Milošem Vlčkem.

25

Větrný zámek na Křemešníku domovem medailéra Josefa Šejnosta

Sochař a medailér Josef Šejnost zanechal rozsáhlé medailéřské dílo, jehož námětem jsou portréty nejvýznamnějších představitelů československé politiky a členů první československé vlády. Portrétoval například prezidenta Masaryka, Milána Rastislava Štefánika, Aloise Švehlu, Karla Kramáře a další, vytvořil také návrhy prvních československých mincí. Jeho práce si můžete prohlédnout ve stále expozici Muzea Vysočiny Pelhřimov.

26

Josef Šejnost začal roku 1930 v těsném sousedství kostela Nejsvětější Trojice na Křemešníku budovat svou pozoruhodnou vilu nazývanou Větrný zámek. Navrhl ji pražský architekt Kamil Hilbert, který se podílel na dostavbě chrámu svatého Víta.

27

30. 05. 1878
Těšenov
–
9. 05. 1941
Praha

Objektu se také říkávalo U sedmi havranů, protože na jeho věži sedí sedm keramických havranů jako připomínka pohádky o sedmi bratřech.

PODRAZIL, Jiří, Petr KRATOCHVÍL a Jan SEDLÁK. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha: Foibus, 2008. ISBN 978-80-87073-10-0

4. 11. 1880
Německý
Brod

Filmová hvězda první republiky: Karel Noll

29. 02. 1928
Praha

Už v dětství Karlu Nollovi učarovalo divadlo, a to tak, že bez souhlasu rodičů utekl ke kočovné Košnerově společnosti. Od roku 1920 byl obsazován do filmových rolí, kterých ztvárnil kolem třiceti (Prodaná nevěsta, Velbloud uchem jehly, Ba-

talion a další). V roce 1922 hrál ve svém rodném městě Dobrého vojáka Švejka, přitom představení zhlédl samotný Jaroslav Hašek. Také Nollova filmová postava Švejka, ač černobílá a němá, nebyla podle kritiků do dnešních dnů překonána.

Jméno Noll a nostalgie první republiky připomíná v Havlíčkově Brodě kavárna v Horní ulici.

28

Ve třicátých letech se uvažovalo o přestavbě nebo o postavení nového divadla, ale přišla II. světová válka a v roce 1951 bylo divadlo zbouráno.

29

Karel Noll hrál v pětadvaceti němých filmech a zemřel během natáčení komedie Modrý dým, která nebyla nikdy dokončena.

30

KUNC, Vladimír a Miloš TAJOVSKÝ. *Zmizelý Havlíčkův Brod 1*. Havlíčkův Brod: Vladimír Kunc – Fotoateliér VIDEO-FOTO-KUNC, 2014. ISBN 978-80-905429-3-8.

Nejproslulejší atentátník z Havlíčkova Brodu Josef Šoupal

Rukou Josefa Šoupala, rodáka z Německého Brodu, zemřel první ministr financí samostatné Československé republiky Alois Rašín. Po ministři v pátek 5. ledna 1923 vystřelil dvěma ranami z pistole a Alois Rašín svým zraněním 18. února téhož roku podlehl. Josef Šoupal odmalička vyrůstal v proletářském prostředí – v nejvíce komunistické čtvrti ve městě – na Kokoříně. Už v roce 1921, kdy byla v Brodě založena komunistická strana a město se stalo sídlem krajského vedení KSČ, docházel Šoupal mezi

mladé komunisty a pravděpodobně už plánoval svůj atentát. Zatčení se nebránil a ke svému činu se hrdě hlásil, byl odsouzen k 18 letům těžkého žaláře a spolu s ním i jeho čtyři komunističtí přátelé z Brodu. Z vězení se dostal v roce 1943, kdy se také vrátil do Německého Brodu. Po válce si změnil jméno a přestěhoval se do severních Čech, zemřel v roce 1959 a jeho jméno pomalu upadá v zapomnění. V plejádě známých brodských osobností je Šoupal jednou z mála výjimek, která město proslavila destruktivním činem.

11. 03. 1903
Německý
Brod

listopad 1959
Ústí nad
Labem

Dělnický dům
Kronštadt,
kde se scházeli
mladí komunisté
včetně Josefa
Šoupala.

31

JINDROVÁ, Alena. *Nejproslulejší atentátník z Havlíčkova Brodu*. Havlíčkovobrodské listy. Havlíčkův Brod: Město Havlíčkův Brod, 2009, březen 2009(3/2009), 1.

ARCHITEKTONICKÉ ZAJÍMAVOSTI VYSOČINY

Žďár nad
Sázavou
náměstí
Republiky
63/16

Dům u Sternů na náměstí

Židovský obchodník Samuel Stern, zakladatel stejnojmenného a v té době nejlépe zásobovaného obchodu se smíšeným zbožím, potravinami a pražírnou kávy, koupil dům na náměstí č. p. 63 koncem 19. století. V roce 1914 převzali podnik jeho synové Alfred a Josef, kteří ho vedli do roku 1940, kdy byl jejich majetek „arizován“. Za života zakladatele firmy byla v patře zřízena židovská škola o jedné malé učebně, kam docházely děti z města i jeho okolí. Po I. světové válce klesl počet židovských občanů a škola zanikla. Některé školní věci získalo darem muzeum, kde na konci války shořely.

►
Dnešní podoba
domu.

►
Benzinová
pumpa před
Sternovým
obchodem
v „modrém“
domě, 30. léta
20. století.

32

33

LOPAUR, Miloslav. *Žďárský uličník I: Město Žďár*.
Žďár nad Sázavou: Město Žďár nad Sázavou, 2012. Str. 40. ISBN 978-80-260-3721-7.

Z popelky princeznu: vila Marie Karas

Jihlava
Jana
Masaryka 4,
rok 1902

Původně jedinečné secesní dílo získalo znovu svou krásu, když v roce 2016 prošlo citlivou rekonstrukcí. Obnova významné architektonické památky zachovala a zvýraznila secesní prvky, jako jsou zámečnické části na fasádě i vnitřní zábradlí schodiště, a obnovila původní zašlou krásu.

Dům si od zednického mistra Josefa Kubičky nechala v Jihlavě vystavět v roce

1902 paní Marie Karas, po které se vila jmenuje. Dalším majitelem se stal židovský obchodník Gabriel Hellmann. Žil tady s rodinou, všichni ale zahynuli v koncentračních táborech a do jejich honosného domova se zatím nastěhovaly německé rodiny. Po válce využívali dům dělníci, později zdravotnická škola. Dnes je vila v soukromých rukou nabízena k pronájmu kancelářských prostor a ordinací lékařů.

34

35

36

Více než
zdařilý výsledek
rekonstrukce
se ucházel
o Stavbu roku
2017. Za kvalit-
ně odvedenou
práci navíc stojí
rodinná firma
z Třeště Podzim-
mek a synové,
která nejen
na Vysočině
staví a rekon-
struuje už více
než 120 let.

Majitel vrátil omšelé vile v Jihlavě dávný půvab i secesní radiátory. IDNES.cz Jihlava a Vysočina[online].
Jihlava: MAFRA, 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: jihlava.idnes.cz/majitel-vratil-puvab-secesni-vile-v-centru-jihlavy-f8k-jihlava-zpravy.aspx?c=A170310_102318_jihlava-zpravy_mv

Podzimmek a synové [online]. Třešť, 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.podzimmek.cz/o-nas

Rekonstruovaná secesní vila v Jihlavě by se mohla stát Stavbou roku. Novinky.cz [online].
Jihlava: Borgis, 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.novinky.cz/bydleni/tipy-a-trendy/447745-rekonstruovana-secesni-vila-v-jihlave-by-se-mohla-stat-stavbou-roku.html

Pelhřimov
Jirsíkova 244,
20. léta
20. století

Pelhřimovské gymnázium bylo kdysi Masarykovými chlapeckými školami

Tehdy módní rondokubistický neboli národní sloh z 20. let. 20. století připomíná v Pelhřimově dnešní gymnázium. Bývalé Masarykovy chlapecké školy vyrostly v letech 1923–1926 podle návrhů architektů Jaroslava Kabeše a Václava Vejrycha a ve své době patřila

k nejmodernějším školám v republice. Přípravy ke stavbě zastavila I. světová válka, k plánům na stavbu se v Pelhřimově vrátili v roce 1923 a v únoru roku 1926 stavba školy dokončili. Bazén této školy byl až do 60. let 20. století jediným bazénem v Pelhřimově.

Nově postavené
Masarykovy
chlapecké školy.

37

38

Současná podoba
dnešního
gymnázia.

39

Dělníci zahajují
stavbu gymnázia.

Kroniky města Pelhřimova 1918–1945, s. 958–963, resp. 168–173
Týdeník z Českomoravské vysočiny, roč. VIII, č. 8, 20. února 1926

V rekordním čase přispěli žďárští na stavbu místní sokolovny

Samotný název budovy připomíná jednu z nevlivnějších organizací města v meziválečném období – Tělocvičnou jednotu Sokol Město Žďár. Velký vliv prokázal spolek, když vypsál sbírku na stavbu sokolovny, která se sešla v rekordním čase. Základní kámen budovy položili ve městě

17. června 1928 a poklepal na něj sám Československý prezident T. G. Masaryk. Sokolovna byla slavnostně otevřena v prosinci 1929 a podle návrhu stavitele Jana Maška finálně dostavěna o rok později. V roce 1929 začalo ve velkém sále promítat Bio Sokol.

V meziválečném období se stala budova kulturním a sportovním střediskem ve městě, což vydrželo až do roku 1987, kdy ve Žďáře postavili Dům kultury.

40

41

Dnešní podoba sokolovny.

T. G. Masaryk ve Žďáře a položení základního kamene sokolovny. Žďár nad Sázavou: Regionální muzeum Žďár nad Sázavou.

Význam legionářů dodnes v Jihlavě připomíná Legiodům

Československá obec legionářská se po I. světové válce těšila velkému společenskému uznání a sympatiím ze strany českého publika. Zákonitě sílil i požadavek na vytvoření nového sídla, které si vzal na starosti architekt a stavitel Jaroslav Dufka. Navrhl

trojkřídlou nárožní budovu v rondokubistickém, tzv. národním stylu, kde se nacházel společenský sál, kino, restaurace, kavárna se zahradou, byty různé velikosti a kanceláře, konírny a garáže. Slavnostní otevření se uskutečnilo v prosinci 1924.

Jihlava
třída
Legionářů
1471/15,
30. léta
20. století

42

43

Celá stavba je moderním palácovým komplexem na Jihlavu výjimečným. Nejdekoračnější částí jsou oblá nároží na sloupech s vysazeným proskleným patrem spojující hostinské prostory. Štít na boku budovy vyobrazuje alegorii vítězství.

Župní legionářský dům, Legionářů 15, čp. 1471. 1923–1924. Jaroslav Dufka, projekt 1923
ŠALAMOUN, Jiří. *Meziválečná architektura v kraji Vysočina*. Jihlava, 2014. Str. 78.
Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Vedoucí práce Ing. Radovan Zejda.

Třebíč
Litoltova
ulice 451/3,
30. léta
20. století

Vlastní vila třebíčského architekta Milana Kubeše

V blízkosti historického centra Třebíče, nedaleko vlakového nádraží, si můžete prohlédnout monumentálně působící stavbu. Jde o vilu třebíčského architekta Milana Kubeše, která byla postavena začátkem 20. let 20. století. Slohový charakter trojpodlažního domu vychází z pozdní fáze geometrické secese ovliv-

něné jinými styly typickými pro menší města. Všechna okna mají rámuující dekorativní šambrány, římsy a parapetně výplně. Dodnes se zachovalo mnoho cenných detailů, jako původní dvoukřídlé dveře nebo zdobná kovová branka do předzahrádky. Dnes slouží vila opět svému původnímu účelu, najdete v ní byty.

Takto vypadala
vila v první
polovině
20. století...

44

... a takto vypadá
vila dnes.

45

46

KRATOCHVÍL, Petr, Jan SEDLÁK a Jiří PODRAZIL. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha: Foibos, 2008. Str. 181. ISBN 978-80-87073-10-0.

Nemocniční kuchyně v Brodě architektonickým pokladem meziválečného období

Původní budova nemocnice na Žižkovské ulici přestávala koncem 19. století vyhovovat, a proto město přistoupilo k výstavbě nových budov. Stavební rozvoj pokračoval i po I. světové válce a v roce 1935–1936 zahrnoval i stavbu pozoruhodné a svým stylem jedinečné památky moderní architektury meziválečného období – osmiúhlé budovy nemocniční kuchyně po stranách doplněné o obdélníkové bloky. Špička mezi obdobnými objekty nejenom u nás, ale i v Evropě, stála v Brodě až do roku 2010.

47

KUNC, Vladimír a Miloš TAJOVSKÝ. *Zmizelý Havlíčkův Brod 2*. Havlíčkův Brod: Vladimír Kunc - FOTO KUNC, 2015. str. 81. ISBN 978-80-905429-9-0.

Výzkumný ústav bramborářský

Nejstarší vlastní budova Výzkumných ústavů bramborářských byla postavena podle projektu Theodora Petříka v letech 1927 až 1929. O devět let později přibyla před ústav socha Antonína Švehly, jednoho ze zakladatelů agrárního hnutí v Čechách, která však na svém místě dlouho nevydržela a v roce 1942 byla z rozhodnutí německých okupantů odstraněna. Pomník od roku 2009 připomíná původní podstavec s kamennou Švehlovou bustou od Libora Šimona. Samotný vzhled původní budovy poněkud pozměnila přístavba z konce 70. a počátku 80. let.

48

50

KUNC, Vladimír a Miloš TAJOVSKÝ. *Zmizelý Havlíčkův Brod 2*. Havlíčkův Brod: Vladimír Kunc – FOTO KUNC, 2015. str. 134. ISBN 978-80-905429-9-0.

Výzkumný ústav bramborářský Havlíčkův Brod: Historie a současnost [online]. Havlíčkův Brod: VÚB Havlíčkův Brod [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: www.vubhb.cz/cs/historie-a-soucasnost

Krátce po I. světové válce začal v roce 1920 vyvíjet činnost soukromý Výzkumný ústav bramborářský, který založil a financoval Ústřední svaz pěstitelů zeměků.

◀ Pomník s kamennou bustou sochaře Antonína Švehly.

PRŮMYSL A VÝZNAMNÉ TOVÁRNÝ DOBY

Boty Humanic v Jihlavě už za první republiky

Továrna Humanic sídlila nějaký čas také v Havlíčkově ulici v budově, která stojí dodnes, a kde vyráběla později také Modeta.

V Jihlavě se už v předminulém století vyráběly boty Humanic, které dnes na tom samém místě najdeme v prodějně stejného názvu. Bývalá továrna totiž vznikla v údolí Koželužského potoka pod jihlavskými hradbami a po sto letech její chátrající ruiny ustoupily výstavbě dnešního obchodního centra v Hradební ulici. Továrna v dobách největšího rozmachu

zaměstnávala na 1 500 dělníků a vyráběla čtyři tisíce párů bot denně. Po skončení války tady začali vyrábět i civilní obuv právě pod značkou Humanic a boty se dovážely do celého světa, do Ruska i Ameriky. Do 30. let závod konkuroval i Bařovi, poté přišla hospodářská krize a výroba se postupně omezovala až do úplného zániku.

51

Místo City Parku v Jihlavě stála továrna. Kdysi vyráběla boty Humanic. *IDNES.cz Jihlava a Vysočina* [online]. Jihlava: MAFRA, 2013 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: jihlava.idnes.cz/city-park-v-jihlave-nahradil-starou-tovarnu-kde-se-i-vyrabely-boty-humanic-15t-jihlava-zpravy.aspx?c=A131031_1994223_jihlava-zpravy_mkk

K historii třebíčské Boroviny neodmyslitelně patří boty

Po zavedení tovární výroby obuvi se Třebíč stala městem bot. Jako první ji už v 19. století začala provozovat firma Karel Budischowsky, která své boty v období I. světové války posílala na frontové linie – vyráběla tisíce párů bot denně. Jenže po nešťastném konci války pro Rakousko-Uhersko Budischowští nedostali za dodané boty zapláceno, což bylo příčinou postupného úpadku továrny. Po I. světové válce udával směr v tovární obuvnické výrobě zlínský Bařa a v Třebíči společnost Busi (počáteční slabiky jmen společníků Budischowsky – Siegle). Poté,

co přestala být výroba obuvi v Třebíči rentabilní, stala se nakonec v roce 1931 pobočkou Bařovy továrny ve Zlíně. Po roce 1936 vyrostly budovy Bařových závodů a podle osvědčených zlínských stavebních modulů také domky v dělnické kolonii – na předměstí Třebíče zvaném Borovina. Po znárodnění se podnik přejmenoval na Závody Gustava Klimenta a později na BOPO (zkratka pro Boty, Ponožky), v roce 2000 BOPO ukončila svou výrobní činnost a areál zůstal několik let prázdný – až se v roce 2015 z jeho části stalo Ekotechnické centrum Alternátor Třebíč.

52

Pohled na tovární komplex v Borovině.

53

54

Takto vypadá část továrního areálu dnes.

←←

←
Sídlo Ekotechnického centra Alternátor Třebíč.

Historie města Třebíč v datech. *Třebíč* [online]. Třebíč, 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.trebic.cz/historie-mesta-trebic-v-datech/d-1385

Cechy, řemesla, živnosti. Tovární výroba v Třebíči. *Visit Třebíč* [online]. Třebíč, 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.visittrebic.eu/historicka-remesla/historicka-remesla

Stavitel [online]. Business Media CZ, 2016, 04/2016(04) [cit. 2017-10-30].

Dostupné z: www.borovinazivadodnes.cz/files/files/clanky/20160416_stavitel_borovina.pdf

Rýžový kartáč měl do rýže vždy hodně daleko

Vedle pelhřimovského nádraží vystavěl Josef Hrdina v roce 1900 nový tovární areál na výrobu kartáčů. Továrna se postupně rozšiřovala a nové speciální stroje umožnily obchodní úspěchy i v cizině. V reakci na silící konkurenci a potřebu zvýšit provozní kapitál vznikla v roce 1909 „První

pelhřimovská akciová továrna na kartáčnické zboží a štětky, dříve J. Hrdina“. Měla před sebou události celého 20. století, které s menšími i většími komplikacemi ustála. Dnes jsou Spojené kartáčovny, a. s., největším výrobcem kartáčnického zboží ve střední a východní Evropě.

Továrna na počátku 20. století.

55

Štětky se syntetickými vlákny nejsou tak kvalitní jako ty z vepřových štětín. *Jihlavský deník.cz* [online]. Jihlava: VLTAVA LABE MEDIA, 2012 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: jihlavsky.denik.cz/podnikani/stetce-se-syntetickymi-vlakny-nejsou-tak-kvalitni-jako-z-veprovych-stetin-pe12-y3sr.html

Historie. *SPOKAR* [online]. 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.spokar.com/cz/spolecnost/historie

V Brodě se odjakživa vyrábí textil

Mahlerova továrna se rozkládala při dnešní Beckovského a Svatovojtěžské ulici (rok 1925).

56

bratři Vilém a Viktor Mahlerovi, kteří využili tehdejší tempo a začali podnikat ve velkém. V roce 1907 dostali povolení pro nové sídlo – vila Bratří Mahlerů stále stojí a najdete ji v dnešní Beckovského ulici. Radost z nového bydlení přerušil rozsáhlý lednový (1909) požár továrny, který zapříčinil velké škody. Následovala tedy rekonstrukce vyhořelých prostor, nové přístavby a další vývoj, který jen na několik let zastavila až I. světová válka. Počátek 30. let přinesl vrchol činnosti továrny, která v té době měla tisíc kusů strojů a přibližně stejný počet zaměstnanců. Především punčochy a ponožky se vyvážely do Anglie, Holandska, Belgie, Švédska nebo dokonce do Egypta. V současnosti více než stoletou historii připomíná PLEAS – původně podnik Mahlerů, který toto jméno získal už po II. světové válce.

Ještě před koncem 19. století založil v tehdejším Německém Brodě podnikatel Josef Mahler první textilní firmu. Ve 20. století se na jejím vedení podíleli

KAMP, Michal. *Hospodářský přínos židovského obyvatelstva*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod.

Perletářská výroba a knoflíky v Žirovnici

S perletářskou výrobou začal v Žirovnici Josef Žampach. Vzrůst perletářské výroby dalších let vedl v roce 1905 k založení Výrobního družstva soustružníků perletě, slibný vývoj však zastavila I. světová válka, po které družstvo díky pílí a podnikavosti svých členů rostlo, až se stalo jedním z největších

výrobních a vývozních podniků ČSR. V roce 1920 dokonce přestálo i hrozbu likvidace, kterou zapříčinila velká ztráta způsobená poklesem cen perletového zboží. V současné době se kromě tradiční výroby knoflíků a galanterie firma specializuje na výrobu plastových dílů pro automobilový průmysl.

Práce perletářů byla těžká a namáhavá, protože se většinou vykonávala na soustruzích poháněných šlapáním.

◀

57

Historie firmy. *Knoflíkářský průmysl Žirovnice* [online]. 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.kpzas.cz/cs/section-129/historie-firmy.htm

58

◀ Prvorepublikové družstvo mělo velké sklady perletových knoflíků všech druhů, jakosti a tvarů.

Objekt byl v 90. letech přestavěn na vícepodlažní dům s obchody a pobočkou banky.

Lengsfeldova továrna na obuv

Významným podnikem své doby byla ve Žďáře nad Sázavou obuvnická továrna Karla Lengsfelda. Původně objekt nechal na začátku 20. let u silnice a na kraji luk V Žlíbku (dnes roh Nádražní a Sadové ulice) postavit židovský podnikatel Samuel Lövy, který se v roce 1926 přesunul do dnešního krajského města. Následně si budovu vyhlédl Karel Lengsfeld z Humpolce, který svůj provoz v roce 1929 do této budovy přestěhoval z Horní ulice ve městě. Vyráběl bagančata, polovysoké holínky, nepromokavé boty z juchtoviny. Firmě se dařilo a před okupací měla třicet zaměstnanců. Židovskou rodinu však postihl nešťastný osud a po II. světové válce se vrátila jen dcera Zdeňka Höningová, která se později přestěhovala do Izraele.

59

MOKRÝ, František a Vladimír TROJÁNEK. *Ševci a boty ve Žďáře*. Žďár nad Sázavou: Knihovna Matěje Josefa Sychry, 2012. Str. 119. ISBN 978-80-903656-4-3.

LOPAUR, Miloslav. *Žďárský uličník I: Město Žďár*. Žďár nad Sázavou: Město Žďár nad Sázavou, 2012. Str. 119. ISBN 978-80-260-3721-7.

MÍSTA VZPOMÍNÁJÍCÍ NA VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI A UDÁLOSTI

Strážný Karel Havlíček Borovský nad městem

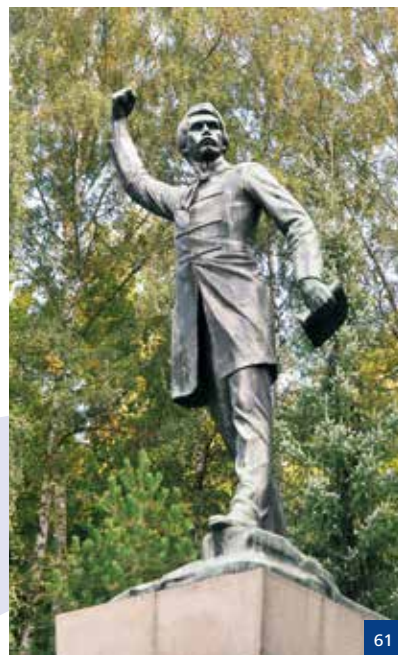
Mnoho let se mluvilo o pořízení sochy Karla Havlíčka Borovského a o tom, kde ji umístit. Nakonec dali Brodští na radu Josefa Gočára a Bohumila Kafky (autora sochy) a za její stanoviště zvolili park. Bronzový Havlíček ulitý z hlavních rakouských děl – jaká ironie a dobový symbol zároveň – byl slavnostně odhalen 14. září 1924. Za oku-

Slavnostní odhalení v roce 1924.

pace byl odvezen a měl být roztaven, čeští vlastenci však napomohli a socha Havlíčka přežila válku v ilegality, aby se do Brodu v roce 1945 vrátila – na místo o něco výše původnímu – nad nově vybudovaný památník I. a II. národního odboje. Slavnostního znovuoživení v červenci 1946 se účastnil i prezident Edvard Beneš.

60

61

KUNC, Vladimír a Miloš TAJOVSKÝ. *Zmizelý Havlíčekův Brod 2*. Havlíčekův Brod: Vladimír Kunc – FOTO KUNC, 2015. Str. 105. ISBN 978-80-905429-9-0.

Pamětní deska na bývalém pelhřimovském gymnáziu připomíná smutný osud plukovníka Švece

Fasádu budovy dnešní střední průmyslové školy (směrem do Růžové ulice) zdobí pamětní deska plukovníka Švece. Vytvořil ji sochař a medailér Josef Šejnost a za čestného předsednictví generála Jana Syrového ji ve městě slavnostně odhalili 1. srpna 1926. Deska připomíná velitele československých legií na Sibiři, jehož osud představuje smutný příběh. Poté, co vojáci plukovníkovi Josefu Jiřímu Švecovi vypověděli pod vlivem komunistického agitátora Vodičky poslušnost a odmítli splnit rozkaz, plukovník se ve štábním vagonu zastřelil. Nakonec vojáci jeho poslední rozkaz splnili. Plukovník Švec si v Rusku psal deník, který popisuje jeho první dny v České družině a je psán do doby bitvy u Zborova. Nejcennější jsou Švecovy zápisky z počátku války.

62

Plukovník Švec cítil nutnost pozvednout morálku vojáků a dodat jim odvahy k dalším obětem.

63

64

Kroniky města Pelhřimova 1918–1945, s. 936–937 (resp. 144–148)

Deník plukovníka Švece (k tisku připravil Dr. Josef Kudela), Za svobodu Praha, 1929.

kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:5277a980-95fb-11e2-9a9f-005056827e51#monograph-page_uuid:467a2fe0-fed8-11e2-9439-005056825209

V Pelhřimově slavnostně odhalují desku plukovníka Švece.

V období po I. světové válce vznikalo nejvíce památníků v naší historii. Obce, města, rodiny padlých i jednotlivci nechali zbudovat velké i malé památníky, křížky nebo jen kameny u cesty, aby připomněly oběti války, jejich odvahu a především nedocenitelný význam pro vznik svobody, demokracie a samostatného československého státu. Stále stojící smutné připomínky naší historie najdeme v každé malé obci po celé Vysočině a my si připomeneme jen zlomek z nich. Ty, které jsou svým příběhem nebo uměleckým pojetím zajímavé.

Sousoší Pohřeb v Karpatech v Novém Městě na Moravě

Inspirací k tomuto dílu byla autentická fotografie z karpatského bojiště.

Kamenné pískovcové sousoší uniformovaných legionářů na mohutném podstavci bylo vytesáno v roce 1932 podle předlohy dřevorezby Jana Štursa z let 1917–1918. Původní návrh, vytvořený během války, který zobrazoval postavy v rakouských uniformách, přepracoval později sochař Jan Štursa pro pomník obětem I. světové války v Předměřicích nad Labem a Místku. V Novém Městě bylo sousoší odhaleno až po umělcově smrti v roce 1932.

65

Sousoší Pohřeb v Karpatech, Nové Město Na Moravě. *Kulturní a přírodní dědictví: Kraj Vysočina* [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/sepulkralni_socharska_a_drobn_architektura-8/?id=459

Malované pamětní desky obětem I. světové války v kostele sv. Jakuba v Telči

Dvě desky zhotovené z porcelánových destiček vyrobila v roce 1922 Lidová malírna v Telči. Na deskách je 85 jmen mužů z Telče a okolí, kteří zahynuli ve válečných operacích I. světové války nebo zemřeli na následky válečných útrap. Obě desky jsou olemovány pásem ornamentálního dekoru, charakteristického pro Lidovou malírnu. Jedná se o mimořádné umělecké dílo, které svým projevem nemá obdoby. Podle vzoru telčských desek zhotovila Lidová malírna podobné desky pro několik měst v severních Čechách, jiný zachovaný exemplář však není známý.

66

Nová Cerekev

Pomník z dílny Rudolfa Kabeše najdete na náměstí v Nové Cerekvi před koste-

lem sv. Tomáše Becketta, odhalen byl 15. července 1928.

67

Týdeník z Českomoravské vysočiny, roč. X, č. 29, 14. 7. 1928

V Nové Cerekvi slavnostně odhalují pomník padlým v I. světové válce (1928).

68

Zámecký žďárský pomník

Statný lev uctívá padlé v I. světové válce na Santiniho ulici. Navrhl a stavěl ho kamenický mistr ze Žďáru Antonín Kravka a plastika lva je dílem sochaře Jana Růžičky. Zajímavé na památníku je, že na jeho podstavec byla použita cementová výplň lípy, která stávala na druhém nádvoří zámku u bývalého konventu, její zkázu zapříčinil vítr roku 1916. V době první republiky se tu slavil svátek svobody (večer 27. října). U pomníku byly vysázeny lípy svobody.

FILKA, Ivo a Jaroslav ŠVOMA. *Žďár nad Sázavou v zrcadle staletí*. Žďár nad Sázavou: Město Žďár nad Sázavou, 2005. Str. 62. ISBN 80-239-5706-6.

Červená Řečice

Námětem památníku je mladý muž probírající se z těžké mdloby vstříc novému životu. Lipka, rašící z hrubého kamenného podstavce, je symbolem národa. Štít pak ztělesněním rčení „se štítem, nebo na štítě“ a má uctít oběti války. Symbolická

jsou slova generála Rudolfa Medka zlatě provedená po stranách štítu: „Mrtvým slavné paměti, živým na posilu“. Památník je dílem akademického sochaře Jana Třísky a v Červené Řečici ho slavnostně odhalili 28. října 1928.

Zdroj: MĚLKA, Z. *Památník sochaře J. Třísky v Červené Řečici*. In: Týdeník z Českomoravské vysociny, roč. X., čís. 47, 17. listopadu 1928.

Hybrálec

Pomník najdete před hybráleckým hřbitovem, na okraji vsi, u silnice do Starých Hor. Originální seskupení přírodních balvanů, na nichž jsou osazeny pamětní desky s padesáti jmény padlých ze tří vesnic – Hybrálec (Ebersdorf), Staré Hory (Altenberg) a Králův Les – dnešní průmyslová část Bedřichova v Jihlavě (Waldhof). Almanach k 700. výročí založení obce Hybrálec uvádí, že obec byla vyloženě německou. V roce 1900 bylo z 676 obyvatel jen 4,5 % Čechů. Teprve po roce 1910 a hlavně po I. světové válce přibývají, proto pomník patřil hlavně těm, kteří padli ve válce za poraženou monarchii.

Kožichovice

V horní části návsi obce Kožichovice stojí pomník obětem I. světové války. Připomíná jména deseti padlých, jejichž návratu se rodiny nedočkaly. Plačící žena jako symbol zármutku a nápis: „Proti své vůli život jsme dali, svobodné vlasti se nedočkali.“

Květinov

Pomník si v Květinově postavili svépomocí v roce 1924. Orel na jeho vrcholku je srdeční záležitostí místních, kteří ho za II. světové války ukryli před okupanty a bez sebemenší úhony pak na svém místě přežili i dobu minulou. V roce 2010 však vesnice o orla přišla – někdo ho ukradl. Několik let byl pomník bez orla, v současnosti však znovu zdobí jeho horní část.

Lhotka

Na památku padlým vojákům ve světové válce vystavěli pomník také ve Lhotce na Jihlavsku. Reprodukce fotografie z roku 1934 dokumentuje

událost spojenou s jeho slavnostním odhalením. Pomník připomíná třináct mužů, kteří se z bojů I. světové války nevrátili.

VE VOLNÉM ČASE NEJEN ZA SPORTEM

Hokej v Německém Brodě

Na Hastrmanu v parku Budoucnost se odehrávaly první zápasy v kanadském hokeji ještě bez vysokého hrazení.

Už počátkem minulého století se na rybníku Hastrman proháněli první bruslaři a v roce 1907 vznikl Bruslařský klub Německý Brod. Poté se na rybníku objevili bruslaři s nezvyklými holemi pohánějící míček a první zápasy v bandy hokeji se hrály už před I. světovou válkou. Kon-

cem 20. let vystřídal míček tvrdý puk a s ním mužská „kanada“. Z města se stala jedna z hokejových bašt Vysočiny, jejíž pozici po II. světové válce upevnily celostátní úspěchy. Vzpomeňme hokejové legendy bratry Holíky nebo Josefa Augustu.

KUNC, Vladimír a Miloš TAJOVSKÝ. *Zmizelý Havlíčkův Brod 2*. Havlíčkův Brod: Vladimír Kunc - FOTO KUNC, 2015. Str. 112. ISBN 978-80-905429-9-0.

Lyže a Nové Město na Moravě jsou už přes sto let nerozlučná dvojka

První lyžařské závody v Novém Městě na Moravě se konaly v roce 1910 a jejich vítězem se stal tehdy dvaadvacetiletý student zeměměřičství Karel Mrkvička. Ale ještě než se začalo jezdit na lyžích na čas, objevovali se první nadšenci na dřevěných prkénkách. Průkopníkem byl například fryšavský hajný Rudolf Gabessam. Do historie

novoměstského lyžování se zapsal Bohumil Hanč, který v letech 1911 až 1913 vedl lyžařské kurzy a později se Nové Město mohlo chlubit celou řadou reprezentantů tohoto sportu. K historii lyžování na Novoměstsku patří i skoky na lyžích – první závody se konaly v roce 1912, a Zlatá lyže začala svou historii psát v roce 1934.

Lyžařské závody na náměstí v Novém Městě (rok 1926).

Štafety na Harusově kopci – v pozadí bývalá turistická chata, která roku 1942 vyhořela.

Lyžování má v Novém Městě více než stoletou tradici. Začal s ním hajný. *IDNES.cz Jihlava a Vysočina* [online]. Jihlava: MAFRA, 2013 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: jihlava.idnes.cz/historie-lyzovani-v-novem-meste-na-morave-fip-jihlava-zpravy.aspx?c=A130212_1888539_jihlava-zpravy_mkk

Lyžaři v údolí říčky Bezděčky (20., 30. léta 20. století)

Bývalé kino Moravia bylo nejstarším a nejdéle fungujícím třebíčským biografem

Už v únoru 1912 udělilo Okresní hejtmanství licenci na provozování kina třebíčskému hodináři a zlatníkovi Eduardu Hornychovi. Třebíč tak měla svůj první stálý biograf – nejprve v sále záložny. Samotnou budovu kina, tehdy pod názvem Bio Moravia, postavil stavitel Josef Herzán

až po válce, v roce 1919, s využitím prvků pozdní secese. Cenná je jižní a východní fasáda. Prvorepublikový interiér zmizel při přestavbě v roce 1958, kdy se také kino přejmenovalo na Sputnik a teprve v roce 1992 se vrátilo ke svému původnímu názvu Moravia. Od roku 2006 už nepromítá.

Kino Moravia v I. polovině 20. století.

78

Kino Moravia dnes.

79

Bývalý biograf promítal v Třebíči téměř devadesát let. *Třebíčský deník.cz* [online]. Třebíč: VLTAVA LABE MEDIA, 2016 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: trebicky.denik.cz/zpravy_region/byvaly-biograf-promital-v-trebici-temer-devadesat-let-20160320.html

Třebíčské kino Moravia zeje už třetí rok prázdnou. *Třebíčský deník.cz* [online]. Třebíč: VLTAVA LABE MEDIA, 2009 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: trebicky.denik.cz/zpravy_region/trebickske-kino-moravia-zeje-uz-treti-rok-20090421.html

Čeřínek

Jihlavští se rozhodli, že střediskem celého turistického ruchu v jejich regionu by se měl stát Čeřínek – táhlý vrch jihozápadně

od Jihlavy, který nejlépe vystihuje krásu vysočinské přírody. Spolek pro zimní sporty v Jihlavě nelenil, vybudoval a v červnu roku 1913 slavnostně otevřel první chatu na Čeřítku. Turistika se na Čeřítku těšila oblibě do té doby, než přišla I. světová válka a přetřhala silná pouta týdenních návštěv. Po válce po rozchodu spolku pro zimní sporty vznikl Turistický klub Čeřínek, který usoudil, že jedna chata kapacitně nestačí a rozhodl, že postaví druhou. V září 1923 se lidé kochali novou turistickou stavbou. Ta byla letním útočištěm pro všechny, kteří si chtěli užít klidu a krásného léta v lesích. Na Čeřítku dodnes chata stojí a vy se můžete vydat nejen po naučné stezce Čeřínek, ale také k Čertovu hrádku, na skalnatý vrchol Přední skály nebo k rybníku Klechtavec.

V dobách největší slávy byl Čeřínek přirozeným turistickým střediskem Vysočiny.

80

SEDLÁČEK, Karel. *Čeřínek u Jihlavy*. In BRADÁČ, Bohumil, Josef MAŠEK a VI. URBÁNEK. Jihlava, město a okolí. Jihlava, 1934.

První značené turistické cesty Pelhřimovskem

Klub československých turistů v Pelhřimově vznikl v roce 1920 jako pobočný spolek Klubu československých turistů v Praze. Ve stejném roce příznivci pohybu a krásné přírody zahájili značení turistických cest a shromažďování finančních prostředků na stavbu rozhledny na Křemešniku.

První ucelenou turistickou trasou se stala Hamzova stezka, kterou stejně jako další přírodní krásy a památky na Pelhřimovsku spolek propagoval. Vydával propagační materiály a pracoval na výrobě poutačů umístovaných na nádražích a jiných frekventovaných místech.

81

Klub českých turistů, odbor Spartak Pelhřimov. *KČT Vysočina, o. s.* [online]. 2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: www.kctvysocina.cz/klub-ceskych-turistu-odbor-spartak-pelhrimov/os-4210

Křemešník – dáma na túře odpočívá u stromu s turistickou značkou (František Dubřícký, 20. léta 20. století).

Masarykova vyhlídka

Kamenná Masarykova vyhlídka stojí na návrší Hrádek v Třebíči. Místní Okrašlovací spolek ji vybudoval roku 1930 k příležitosti 80. narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Popředí památníku zdobí bronzový kulatý medailon s prezidentovou podobiznou a nápisem „T. G. Ma-

saryk zasloužil se o stát“. V průběhu 2. poloviny 20. století byl reliéf dvakrát ztracen, v roce 2012 byl na své původní místo vrácen naposledy. Z místa je pěkný výhled na město podél řeky Jihlavy. Vidět je až jednu z třebíčských památek UNESCO – baziliku sv. Prokopa.

82

83

Vyhlídka Masarykova, Třebíč. *Kulturní a přírodní dědictví: Kraj Vysočina* [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: www.dedictvyvysoctiny.cz/kultura/pamatky-50/rozhledny_a_vyhlihdka_mista-7?id=1898

Masarykova vyhlídka v Třebíči. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Masarykova_vyhli%C3%ADdka_v_T%C5%99eb%C3%AD%C4%8Di

Cesta z vyhlídky pokračuje dále příjemnou lesní částí, podél kruhové mohyly na Hrádku k rozcestníku do Židovské čtvrti a k Židovskému hřbitovu.

VÝLET ZA STO LETY JIHLAVSKA

Trasa: Jihlava – Čeřínek – Čenkov – Telč

Délka: 68 km

Časová náročnost: 2 dny

Výchozím bodem cestování za stoletou historií Jihlavska bude centrum dnešního krajského města. Můžete nahlédnout do **Muzea Vysočiny Jihlava**, které si v roce 2017 připomínalo 125 let od svého vzniku, zastavit se v bývalé **Sokolovně** v Tyršově ulici, kde je dnes Divadlo DIOD a retro kavárna, o ulici níž (Fritzova ulice 1471/15) na vás čeká trojkřídla nárožní budova v rondokubistickém stylu tzv. **Legiodům**, který vyrostl v období po I. světové válce jako nové sídlo československé obce legionářské, a pokračovat můžete v ulici Jana Masaryka (č. p. 1668/4) k nádherně opravené secesní **vile Marie Karas**. Pokud do krajského města Vysočiny zavítáte v létě, využít můžete **Vodní ráj** – venkovní koupaliště, které je jen na dohled od místa **bývalé plovárny** – na druhém břehu řeky Jihlavy. Rodiny s dětmi

jistě ocení i **Zoo Jihlava** nebo **Zábavní park Robinson**. Od dnešního obchodního centra v Hradební ulici vás k zoologické zahradě dovede řeka Jihlávka, do které se vlévá Koželužský potok. Právě tento malý vodní tok pamatuje údolí, kde na konci 19. století a za první republiky sídlily tovární objekty a kde se už v předminulém století vyráběly **boty Humanic**.

Druhý den si můžete vyslápnout na **Čeřínek**. V tomto nevelkém zeleném ostrůvku se ukrývá mnoho nevšedních přírodních zákoutí a výtvorů, několik útulných hospůdek a kousek od vrcholu i poctivá **turistická chata**, která na jednom z vrcholů Českomoravské vrchoviny vyrostla v roce 1923. Zatímco k chatě vede asfaltová cesta a dá se až téměř na vrchol vyjet autem, až na přírodu tady žádné zajímavosti

nečekejte. Naopak je tomu na dalších místech přímo pod Čeřínkem, kudy vede okružní **Naučná stezka Čeřínek z Dolní Cerekve**. Přímo od parkoviště z Hutí se snadno napojíte na žlutou turistickou značku a pak už obdivujete jedinečné skalní útvary, jako je **Přední skála** nebo **skalní mísy**, necelé tři kilometry přes Dolnohutušský potok se tyčí impozantní žulové skály, které připomínají tajemné čertí sídlo a podle něj se také nazývají **Čertův hrádek**.

Pokračovat můžete dále na jih do **Čenkova u Třeště**, kde se narodila jedna z nejvýznamnějších legionářských osobností – **plukovník Josef Jiří Švec**. V obci si ho připomínají **pamětní deskou na domě č. p. 19** (vpravo od silnice od Třeště, naproti rybníku).

A když už jste na Jihlavsku, neměli byste opomenout **Telč zapsanou na seznamu UNESCO**. Pyšní se historickým náměstím i pohádkovým zámekem, ale i tady najdete vzpomínky na období po I. světové válce. **Lidová malírna** v Telči v roce 1922 vyrobila dvě **desky z porcelánových destiček**, připomínající 85 jmen mužů z města a jeho okolí, kteří zahynuli ve válečných operacích I. světové války, nebo zemřeli na následky válečných útrap. Unikátní desky s pásem ornamentálního dekoru si můžete prohlédnout v **kostele sv. Jakuba v Telči**. Na **náměstí Hrdinů** pak padlé syny města Telče připomíná **kamenný kvádr** z části torza prvního mrákotínského monolitu, jehož bratr stojí na třetím hradním nádvoří Pražského hradu, kde od roku 1928 také připomíná padlé během I. světové války.

VÝLET ZA STO LETY HAVLÍČKOBRODSKA

Trasa: Havlíčkův Brod – Lipnice nad Sázavou

Délka: 16 km

Časová náročnost: 1 až 2 dny

Na každém rohu Havlíčkova Brodu najdete vzpomínku na stoletou historii. Příjemnou procházkou si můžete projít **park Budoucnost**, který Broďáci založili v roce 1889. Zdobí ho několik sochařských děl včetně **sochy Karla Havlíčka Borovského** z dílny akademického sochaře Bohumila Kafky z roku 1924 nebo **pomník zakladatele Sokola Miroslava Tyrše** (u rybníka Obora naproti ZŠ V Sadech). U rybníka Hastman, kde se na začátku 20. století hrával první hokej, v jeho severovýchodní části stojí Žákova (Trojanova) vila z roku 1906, která představuje tehdy oblíbený historizující eklektický sloh.

Na okraji parku v blízkosti Gymnázia Havlíčkův Brod a bývalé Obchodní akademie můžete zavítat do **Štáflový bašty**

– tamější expozice připomíná významného brodského rodáka **malíře Otakara Štáfla**, který se narodil v domě nedaleko pozůstatků gotického hradebního systému města.

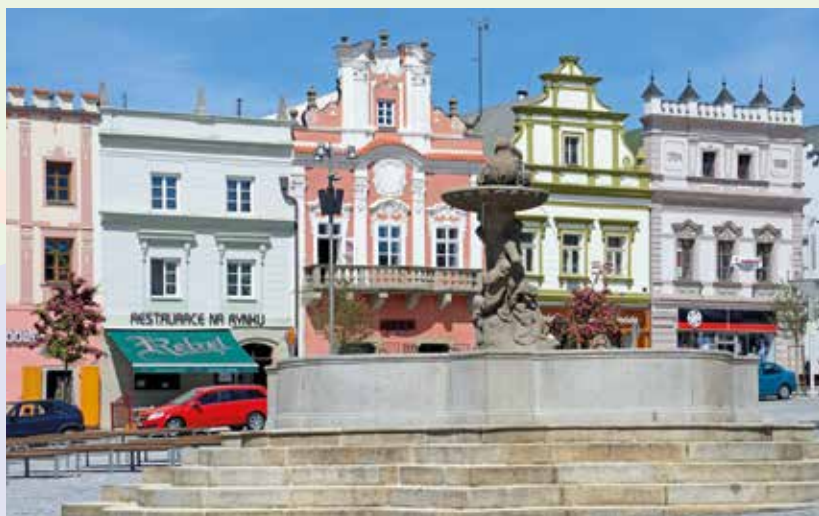
Z parku se můžete vydat do historického centra. Například v **Suchánkovském domě** (č. p. 51) býval hostinec U Krechlerů, kam za svého lipnického pobytu rád zavítal spisovatel **Jaroslav Hašek**. Od náměstí po pravé straně Horní ulice je příjemná kavárna, která nese jméno Noll – prvorepublikové herce a rodáka z Brodu, který si zahrál úplně prvního filmového vojáka Švejka. Malý kousek za **Havlíčkovým náměstím** (Becovského ulice č. p. 2197) můžete spatřit dodnes stojící **vilu Mahlerových**. Bratři Vilém a Viktor Mahlerovy si elegantní

vilu inspirovanou středověkou architekturou nechali postavit v roce 1908 hned vedle své textilní továrny na punčochové zboží (bývalý areál Pleas). O několik desítek metrů dále na západ (Masarykova ulice č. p. 2190) stojí **Svobodova vila**, kterou si nechal roku 1907 postavit opavský profesor Jan Svoboda od známého brodského stavitele Prokopa Šupicha, který budovu navrhl v tehdy populárním stylu pozdního historismu. O pár metrů severněji, v parku nemocničního areálu, objevíte **pomník lékaře Františka Zahradnického**. První primář německobrodské nemocnice se zasloužil o to, že Brod patřil k prvním českým venkovským městům, kde vznikl moderní léčebný ústav.

Za zmínku stojí i pěší zóna kolem řeky Sázavy, kam studenti po vyhlášení republiky svrhli bustu císaře Karla I. Když půjdete proti proudu, po levé straně budete míjet **Kulturní dům Ostrov**, kde ve 20. letech 20. století vznikl Dělnický dům – sídlo krajské komunistické strany, a pokračovat budete na dnešní Plovárenskou ulici. Tady je dnes sportovní hřiště, dříve, jak sám název napovídá, patřilo místo milovníkům vodních radovánek.

Popojedeme kousek za Brod – do **Lipnice nad Sázavou**, kde můžete navštívit **hrad ze 14. století**, ale především **památník spisovatele Jaroslava Haška**. Najdete ho v domě přímo pod hradem, kde Hašek od roku 1921 žil. Tady a také v blízkém **hostinci U České koruny** napsal převážnou část svého nejslavnějšího díla – **Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války**. Na místním hřbitově pak slavný spisovatel odpočívá. A pokud by vás lákala procházka přírodou, můžete se vydat do nedalekých kamených lomů za obcí, kde sochař Radomír Dvořák vytesal tři reliéfy **Památníku národního odposlechu – Bretschneiderovo ucho, Ústa pravdy a Zlaté oči**. To už jsme ale v době minulého režimu...

VÝLET ZA STO LETY ŽĎÁRSKA

Trasa: Žďár nad Sázavou – Zámek Žďár – Nové Město na Moravě – Vysočina Arena
Délka: 22 km
Časová náročnost: 1 až 2 dny

Za sto lety Žďárska se vydáme přímo z centra Žďáru nad Sázavou. V dolní části náměstí vás může zaujmout drátěná **socha Muže se sífou**, který si sedá na jednu ze zídek na náměstí Republiky. Dílo Jiřího Plieštika připomíná odkaz žďárského **podnikatele Vavřína Krčila**, který vynalezl legendární tašku sífou. Přímo na náměstí (č. p. 63) stojí **Dům u Sternů**, kde na začátku 20. století býval nejlépe zásobovaný obchod s potravinami a pražírnu kávy. Architektonicky zajímavý byl i bývalý obchodní **dům U Bízů** (č. p. 68/10), který byl na konci 30. let 20. století přestavěn z původní secesní podoby na **občanskou záložnu** v duchu moderny a dodnes slouží jako peněžní ústav. Z náměstí přijdete Nádražní ulicí k **pomníku padlým světové války**, po cestě ale narazíte na **Dům u Hobzů** (č. p. 422), který byl jedním

z nejvýstavnějších vilek v ulici s rohovou vížkou a vikýřem. Poslední rekonstrukce však dům zbavila historické i architektonické hodnoty. Po zhruba 200 metrech chůze dojdete do parčíku před křižovatkou Nádražní a Smetanovy ulice, kde se nachází už pětkrát stěhovaný **pomník padlým světové války** s klečícím slovanickým bojovníkem. Ve Žďáře na náměstí Republiky pomník odhalili v říjnu 1921.

Za prohlídku stojí ve Žďáře i místní **sokolovna** (Doležalovo náměstí 528), jejíž základní kámen poklepal sám prezident Masaryk, a v její blízkosti stojí dnešní **Městské divadlo**, původně **Národní dům**, který Žďárští slavnostně otevřeli v roce 1901 a 29. října 1918 tu zástupci města veřejnosti oznámili vznik republiky. Necitlivou přestavbou však divadlo ve 2. polovině 20. století ztratilo svůj tehdejší půvab.

Z centra Žďáru se můžete přesunout k **zámku Žďár**. Tady období před sto lety připomíná **zámecký žďárský pomník** v podobě plastiky lva, najdete ho přes silnici – naproti vchodu do zámku. Opustíte dobu první republiky a společně se podíváme do hlubší historie Žďáru nad Sázavou. Na zámku můžete nahlédnout do **Muzea nové generace**, do místního kláštera a nad zámek vystoupat na další památku UNESCO – **Zelenou horu s poutním kostelem sv. Jana Nepomuckého**.

Další zastávkou může být **Nové Město na Moravě**, které se pyšní krásným historickým centrem a zároveň je označováno za sochařskou galerii pod širým nebem. Přitom většina soch pochází z dílny novoměstských rodáků. **Dům č. p. 11** je spjatý s **Vincencem Makovským**, který se tady v roce 1900 narodil. Na ojedinělé fasádě je k vidění pamětní deska s umělcovou bustou. O několik kroků dál měl otec Vincence Makovského (č. p. 9) **řeznický krámk** – dodnes na toto řemeslo odkazuje výzdoba hlavice sloupu v průčelí domu z roku 1922 – znázorňuje řeznické tovaryše při práci.

V horní části Vratislavova náměstí se tyčí **Pomník padlým vojínům**, který vytvořil sochař **Jan Štursa**. Inspirací k tomuto dílu byla autentická fotografie z karpatského bojiště. V Novém Městě bylo sousedí odhaleno až po umělcově smrti v roce 1932. Nejvýznamnější socha Nového Města upoutává už z dálky – vlevo v úrovni **kostela sv. Kunhuty** uvidíte vrcholné protiválečné dílo českého sochařství **Raněný**. Vznikl na základě frontových zážitků proslulého novoměstského rodáka Jana Štursy. Sádrový originál z roku 1921 je vystaven v **Horácké galerii**.

Po prohlídce centra města se vydáme po červené značce ke sportovnímu areálu **Vysočina Arena**. Známý je především závody světového poháru v běhu na lyžích a biatlonu, amatérské sportovce navíc potěší v zimě udržovaná sjezdovka se sedačkovou lanovkou na **Harusův kopec**, desítky kilometrů udržovaných běžeckých tras napříč Novoměstskem a celým Žďárskem, a v létě trasy pro **inline bruslaře**, kilometry značených **turistických i cyklistických tras** a v neposlední řadě specializované trasy pro horská kola – tzv. **singletracky**.

VÝLET ZA STO LETY TŘEBÍČSKA

Trasa: Třebíč – Kožichovice – Jaroměřice nad Rokytnou – Dolní Vilémovice – Náměšť nad Oslavou

Délka: 52 km

Časová náročnost: 2 až 3 dny

Třebíč rozhodně stojí za návštěvu. Pokud půjdete po stopách stoleté historie, začnete na **Karlově náměstí**, kde stojí **Národní dům** (č. p. 47) – dnes kulturní stánek a sídlo turistického informačního centra, v dobách I. světové války útočiště pro zraněné vojáky. Z náměstí se můžete vydat k **valdštejnskému zámku** – dnešnímu sídlu **Muzea Vysočiny Třebíč**, a zároveň k románsko-gotické **bazilice sv. Prokopa**, kterou si v roce 1928 prohlédl sám prezident Masaryk, když do Třebíče přijel na oficiální návštěvu. A že je na co se dívat. Bazilika, kterou vystavěli ve 13. století jako součást benediktinského kláštera, je jednou z památek zapsaných na seznam UNESCO – stejně jako **třebíčská židovská čtvrť s židovským hřbitovem**, který ukrývá 11 tisíc hrobů a 3 tisíce kamených náhrobků, z nichž nejstarší pochází z roku 1625. V místě ale najdeme i stopy

novodobějších dějin. V roce 1903 vyrostla v blízkosti vchodu na hřbitov nová obřadní síň, jejíž nejcennější součástí je barevné, krásně zdobené rituální umyvadlo – kiyor. V areálu hřbitova se od roku 1922 nachází také **památník padlých židovských vojáků z I. světové války**.

Pokud vyhledáváte přírodu a klid, pak za návštěvu rozhodně stojí **Tyršovy sady**. Právě tady novodobý **pomník**, který byl slavnostně odhalen k 90. výročí založení ČSR, připomíná významnou osobnost spojenou s městem Třebíč – **plukovníka Josefa Jiřího Švece**. Jeho osud je úzce propojený se vznikem Československé republiky a sám se stal opravdovým symbolem boje za vznik našeho státu. K návštěvě láká i **Masarykova vyhlídka**, která nabízí nádherný výhled snad na všechny dominanty Třebíče. Byla zbu-

dována na skalnatém úbočí **lesoparku Hrádek** při příležitosti 80. výročí narození prezidenta Masaryka v roce 1930.

Ještě než opustíme Třebíč, nahlédneme do čtvrti **Borovina**. Vznikla díky založení společnosti na výrobu obuvi Karl Budischowsky, kterou později převzal Tomáš Baťa. Dnes tady můžeme vidět **Zámeček** – neobarokní rodinnou vilu Budischowsky z období kolem roku 1915. Navíc za prohlídku také stojí výsledky postupné revitalizace bývalého továrního areálu, který počítá s přestavbou průmyslových objektů na obytné zóny s občanským vybavením. Prvním výrazným výsledkem je **Ekotechnické centrum Alternátor**, kde na děti i dospělé čeká zábava, tvůrčí práce i zajímavé informace. Určitě vás nadchne unikátní projekční koule, která promítá polární záři, 50 odstínů vesmíru nebo ukazuje jednotlivé planety.

Z Třebíče můžete zavítat do **Kožichovic** – rodiště průkopníka lyžování **Matyáše Žďárského**. V obci ho připomíná busta umístěná na jednom z domů. Podle historických pramenů se sice Žďárský měl narodit ve mlýně, ale stejně tak v záznamech stojí, že to bylo v **domě číslo 5**, který stojí na návsi a kde bustu v roce 2016 odhalili.

A nakonec několik klasických výletních tipů po Třebíčsku. Výjimečný je **renesanční zámek v Náměšti nad Oslavou**, **barokní zámek v Jaroměřicích nad Rokytnou** s krásnou zahradou, a pokud se z I. světové války přeneseme do událostí II. světové, zajímavá je i prohlídka rodného domu **Jana Kubiše v Dolních Vilémovicích** se stálou expozicí, která připomíná odvahu člena skupiny Anthropoid.

VÝLET ZA STO LETY PELHŘIMOVSKA

Trasa: Pelhřimov – Nová Cerekev – Žirovnice –
– Křemešník

Délka: 71 km

Časová náročnost: 2 dny

Výchozím bodem výletu je centrum Pelhřimova – **Masarykovo náměstí**. Jeho západní stranu kráší **zámek pánů z Říčan**, kde sídlí **Muzeum Vysočiny Pelhřimov**. Tady na vás čeká jedna ze stálých expozic spojená s obdobím první republiky. Seznámíte se s rozsáhlou sbírkou medailí, plaket, modelů i kreseb z dílny významného českého **sochaře-medailéra Josefa Šejnosta** a jeho syna, památkáře a **sochaře Zdeňka Šejnosta**.

Prozkoumat stojí za to i samotné náměstí, které mimo jiné zdobí **Fárův dům** – původně barokní vzezření domu se těsně před I. světovou válkou proměnilo v duchu kubistickým, stejně jako tzv. **Drechselova vila** (Strachovská ulice č. p. 331). Na severním cípu náměstí – přímo na budově **pelhřimovské radnice** najdete pamětní desku k vyhlášení samostatné ČSR, kterou tehdejší starosta František Fára vyhlášoval

z okna. Jenže Pelhřimovští se spletli a desku umístili pod nesprávné okno – zkrátka i mistr tesař se někdy utne.

Další zastávka je u budovy **bývalého gymnázia** (dnešní průmyslová škola, Růžová ulice č. p. 34), jejíž fasádu zdobí **pamětní deska plukovníka Švece**. Také **dnešní gymnázium** (Jirsíkova č. p. 244) stojí za prohlídku, pochází z 20. let 20. století a představuje tehdy módní rondokubistický neboli národní sloh. Architektonicky je zajímavá i **vila Františka Váni** (Pražská č. p. 127), kterou po vzoru francouzských barokních zámečků projektoval Jan Legát.

Městský okruh: Radnice – bývalé gymnázium – Fárův dům – Muzeum Vysočiny Pelhřimov – současné gymnázium – Drechselova vila – Váňova vila

Z Pelhřimova můžete přejet do **Nové Cerekve**, kde na náměstí před **kostelem sv. Tomáše Becketta** padlé I. světové války připomíná **pomník z dílny Rudolfa Kabeše**. A když už v městysi budete, nezapomeňte na místní **synagogu**. Jako jediná svého druhu ve střední Evropě je postavená v asyrsko-babylonském slohu a uvnitř najdete expozici o architektuře synagog v Česku.

Další zastávkou bude **Žirovnice**. V **bývalém zámeckém pivovaru** zjistíte, jak vypadala historická perleťářská dílna, navštívíte **podmořský svět**, ve kterém perleťové schránky lastur a dalších ulit vznikají, a vitríny odhalí nejrůznější druhy perleti, která zdobí knoflíky, šperky a další předměty.

Druhý den výletu můžete relaxovat v čisté vysočinské přírodě. Výchozím bodem bude parkoviště pod 765 metry

vysokým vrchem **Křemešník**. Jakmile vystoupáte po asfaltové cestě nahoru, napojíte se na žlutou turistickou trasu), odměnou vám může být něco dobrého na zub ve stejnojmenném hotelu s restaurací, ke sportovním výkonům ponouká **lanové centrum** a v zimě pak lyžařský svah, k příjemné procházce přímo vyzývá **naučná stezka kolem Křemešníku** s osmi zastaveními a **léčivou studánkou** a krásný výhled z jednoho z nejvyšších vrcholů Českomoravské vrchoviny poskytne **rozhledna Pípalka**. A když už na Křemešníku budete, za prohlídku stojí **kostel Nejsvětější Trojice, kaple sv. Jana Křtitele** i **Větrný zámek** – někdejší originální sídlo známého medailéra Josefa Šejnosta, kterému se říkávalo U sedmi havranů, protože na jeho věži sedí sedm keramických havranů jako připomínka pohádky o sedmi bratřech.

Fotografie na obálce tiskoviny:

Regionální muzeum Žďár nad Sázavou, Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, Muzeum Vysočiny Pelhřimov, Muzeum Vysočiny Třebíč.

Současné ilustrační fotografie:

Archiv Vysočina Tourism, p. o.: 23, archiv Kraje Vysočina: 61, 65, Město Jihlava, Město Telč: 66, MKS Třebíč: 83, TIC Nové Město na Moravě, TIC Žirovnice, ZOO Jihlava, V. Kunc, J. Loskot, I. Svoboda, Z. Štefaník, M. Drápálík.

Zdroje fotografií:

Muzeum Vysočiny Jihlava: 1, 2, 6, 11, 13, 15, 22, 42, 51, 73, 80
Muzeum Vysočiny Třebíč: 3, 4, 7, 14, 24, 44, 52, 63, 78, 82
Muzeum Vysočiny Pelhřimov: 5, 9, 27, 37, 39, 55, 64, 67, 81
Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod: 29, 31, 47, 48, 74
Regionální muzeum Žďár nad Sázavou: 12, 17, 18, 33, 40, 59
Horácké muzeum v Novém Městě na Moravě: 75, 76, 77
SOKA Havlíčkův Brod: 8, 60
Jaroslav Loskot: 10, 16, 25, 26, 28, 32, 34–36, 38, 41, 43, 45, 46, 49, 50, 53, 54, 62, 68–72, 79
PLEAS a. s.: 56
Knoflíkářský průmysl Žirovnice, a. s.: 57, 58
Alpa, a. s.: 19, 20, 21
ČSFD.cz: 30

Vysocina
Tourism

Vysocina
100 LET

Vysocina

Publikaci Sto let příběhů, lidských osudů, architektury i sportu a kultury na Vysočině vydala Vysočina Tourism, příspěvková organizace

Na Stoupách 144/3, 586 01 Jihlava

info@vysocinatourism.cz

www.vysocinaconvention.cz

www.filmvysocina.cz

www.vysocina100let.cz

Aktuální informace naleznete zde:

www.region-vysocina.cz

www.region-vysocina.cz/temata

www.vysocina-fandi-kulture.cz

www.dedictivvysociny.cz

www.mgvysociny.cz

Facebook: @regionvysocina

Instagram: @regionvysocina

Rok vydání: 2017

Tisk: Formata v. o. s.

Náklad: 15 000 ks

Tiskovina byla pořizena za příspěvní prostředků státního rozpočtu České republiky z programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR

**MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR**